

Kuusikkokaupunkien ja Pro Lukion lausunto sivistysvaliokunnalle lukiolain muutoksista 12.11.2024

Oppimisen tuki ja erityisopetus

Opiskelijoiden yhdenvertaisuuden kannalta on olennaista, että lukiolaissa opiskelijoille turvataan oikeus oppimisen tukeen ja erityisopetukseen, jotta jokainen, jolla on valmiudet suorittaa lukiokoulutus, voi koulutukseen hakeutua ja saada tutkinnon suoritettua.

Eri koulutusasteiden oppimisen tuen lainsäädännöllisten muutosten yhtenä tavoitteena on yhtenäistää ja taata oppimisen tuen jatkuvuus koulutusasteelta toiselle siirryttäessä. Kuitenkin on huomioitava, että lukiokoulutuksessa eivät ole käytössä kaikki samat tuen muodot, jotka perusopetuksessa ovat mahdollisia, kuten erityisluokkaopetus ja oppiaineiden yksilöllistäminen. Lukiokoulutus eroaa myös ammatillisesta koulutuksesta oppimisen tuen suhteen, sillä ammatillisessa koulutuksessa on mahdollista esimerkiksi oppiaineiden mukauttaminen tai osatutkinnon suorittaminen. On tärkeää, että puhuttaessa oppimisen tuen jatkuvuudesta ei synny oppijoille ja huoltajille virheellistä käsitystä, että tukimuodot olisivat samanlaisia eri koulutusmuodoissa.

Lukiolaissa ehdotetaan erotettavaksi oikeus oppimisen tukeen ja oikeus erityisopetukseen. Tämä erottelu on käytännössä haastavaa ja epäselvää. Tällä hetkellä oppimisen tukea saadessaan opiskelija voi saada erityisopettajan antamaa erityisopetusta sekä kaikkia niitä oppimisen tuen muotoja, jotka lukiossa ovat käytettävissä. Opiskelija on oikeutettu tukeen hänen sitä tarvitessaan eikä siitä tarvita erillistä päätöstä. Tämä käytäntö on koettu toimivaksi. Epäselväksi jää, mitä erityisopettaja voisi tarjota enemmän, mitä muuta tai uutta erityisopettaja voisi tarjota opiskelijan saadessa oikeuden erityisopetukseen.

Esitetyssä lukiolain muutoksessa erityisopettaja oppimisen tuen -kohdassa antaa tukea ja ohjausta yhteistyössä muun opetushenkilöstön kanssa. Aina kun erityisopettaja työskentelee opiskelijan kanssa, hän antaa erityisopetusta. On tärkeää, että jatkossakin erityisopettaja ja hänen asiantuntemuksensa on käytettävissä myös niiden opiskelijoiden kanssa, joille oppimisen tuki on riittävä tuen muoto. Erityisopettajan asiantuntemusta eivät muut toimijat voi korvata.

Lakiesityksessä ehdotetaan, että opiskelijan saama tuki oppimisen tuen ja erityisopetuksen osalta kirjataan opiskelijan henkilökohtaiseen opintosuunnitelmaan opiskelijan pyynnöstä. On tärkeää, että oppimisen tuen ja erityisopetuksen piirissä saatu tuki on näkyvissä henkilökohtaisessa opiskelusuunnitelmassa, jolloin tuen antaminen, seuranta ja arviointi ovat helpommin toteutettavissa. Tietojen kirjaamisen ei siis pitäisi olla vain opiskelijan pyynnön varassa. Tieto toteutuneista oppimisen tukitoimista on esimerkiksi yo-kirjoitusten erityisjärjestelyitä haettaessa olennainen tieto.

Lakiehdotus valituskelpoisen päätöksen tekemisestä erityisopetuksen saamiseksi lisää lukioissa hallinnollista työtä. Erityisopettajien työaikaa sidotaan päätösten valmisteluun, ja tämä aika on pois opiskelijoille annettavasta tuesta. Lukioiden erityisopetuksessa on kokemus, että erityisopetusta voidaan toteuttaa tarvelähtöisesti ja joustavasti myös ilman päätöstä.

Lakiesityksen mukaan peruskouluopetuksen päättyessä oppivelvollisen voimassa olevan erityisen tuen päätöksen pohjalta pitää selvittää ja arvioida opiskelijan erityisopetuksen tarve hänen siirtyessään lukiokoulutukseen. Tiedon siirtyminen on olennaista oikea-aikaisen ja tarkoituksenmukaisen oppimisen tuen tarpeen arvioimiseksi ja suunnittelemiseksi.

Valtakunnallisesti toimiva tiedonsiirto, esimerkiksi KOSKI-palvelun kautta, takaisi erityisen tuen päätöksen siirtymisen sujuvasti, oikea-aikaisesti ja tietoturvallisesti perusopetuksesta lukiokoulutukseen. Olennaista on olla myös ohjeistus siitä, miten lukiokoulutuksessa tehty päätös erityisopetuksesta siirtyy esimerkiksi tilanteissa, joissa opiskelija vaihtaa lukiota koulutuksen järjestäjän sisällä, siirtyy toisen koulutuksenjärjestäjän lukiokoulutukseen tai siirtyy ammatilliseen koulutukseen.

Suunnitellun englanninkielisen yo-tutkinnon mahdollistuessa on tarpeen varmistaa, että opiskelijat saavat tarvittaessa jatkossa myös englanninkielistä oppisen tukea ja erityisopetusta lukio-opintojensa aikana.

Oppimisen tukeminen ei ole vain opiskelijalle annettavaa henkilökohtaista tukea vaan esimerkiksi oppimisympäristöihin vaikuttamista siten, että ne ovat erilaisille opiskelijoille mahdollisimman saavutettavia. Nyt lainsäädäntö keskittyy henkilökohtaiseen tukeen, ja olisi tärkeää huomioida myös muut tavat oppimisen tuessa.

On hyvä huomioida myös, että tuen asteittainen purkaminen voi olla myös tukitoimi, jolla tuetaan opiskelijan valmiuksia jatko-opintoihin ja työelämään.

Englanninkielinen lukiokoulutus, opiskelijavalinta ja ylioppilastutkinto

On kannatettavaa, että koulutuksen järjestäjällä on mahdollisuus hakea englanninkielisen lukiokoulutuksen järjestämislupaa, mikäli koulutukselle nähdään tarve. On myös tärkeää, että järjestämisluvan hakeminen on vapaaehtoista.

Englanninkieliseen lukiokoulutuksen opiskelijaksiotto prosessi on tärkeää luoda valtakunnallisesti yhtenäiseksi eri koulutuksen järjestäjien yhteistyössä. Hakuprosessin ja valintakäytäntöjen yhdenvertaisuus eri puolilla Suomea on varmistettava.

Kielen taitotaso on tarpeellista määritellä valtakunnallisesti, perustuen esimerkiksi eurooppalaiseen viitekehykseen.

Englanninkielisen lukiokoulutuksen opiskelijavalinta aiheuttaa koulutuksen järjestäjälle uusia tehtäviä ja näistä aiheutuvia kustannuksia. Opiskelijavalinnan edellyttämää henkilöstötarvetta on vielä vaikea arvioida. Lisäresurssia tarvitaan mm. todistuksien vastaavuuksien tarkistamiseen, kielitaidon arviointiin, opiskeluvaihtojen arviointiin opiskelukielenä sekä hakijoiden neuvontaan ja ohjaukseen.

On tärkeää, että englanninkieliseen lukiokoulutukseen sisältyy suomen tai ruotsin kielen opintoja, mikä tukee kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan. Lakiesityksen mukaan englanninkielisen ylioppilastutkinnon kokelaan olisi suoritettava suomi tai ruotsi toisena kielenä - koe, mutta tämä voi olla monien opiskelijoiden kohdalla epärealistista, kun lukio-opinnot suoritetaan pääosin englannin kielellä ja lähtökohtaisesti pääsy englanninkieliseen lukiokoulutukseen perustuu heikompaan suomen tai ruotsin kielen hallintaan. Näin ollen suomen tai ruotsin kielen opiskelulle taattaisiin paikka osana englanninkielistä lukiokoulutusta, ja ylioppilastutkinnossa kokeen voisi kokelaan taitojen mukaan suorittaa joko S2- tai R2-kokeena tai suomen/ruotsin kielen jonkin oppimäärän kokeella, johon riittäisi noin kolmen vuoden kielen opinnot.

Uudistuksen yhteydessä on varmistettava, että yliopistoilla on mahdollisuudet kouluttaa riittävä määrä päteviä opettajia englanninkieliseen opetukseen. Samalla on myös varmistettava, että opiskeluhuollon ja oppimisen tuen henkilöstöllä on riittävä englannin kielen osaaminen. Tätä asiaa olisi tarkasteltava säännöllisesti koulutuksen järjestäjien, ministeriön ja yliopistojen yhteistyössä.

Tarvitaan myös tukea englanninkielisen oppimateriaalin tuottamiseen (ns. vähälevikkisen oppimateriaalin tuki). On tärkeää, että englanninkielisen lukiokoulutuksen opiskelijoilla ja opettajilla on myös oppimateriaalien osalta yhdenvertaiset vaihtoehdot käytettävissä suomen- ja ruotsinkieliseen lukiokoulutukseen verrattuna. Kuten esityksessä todetaan, edellyttää englanninkielinen opetus joka tapauksessa opettajille lisätyötä sopivien oppimateriaalien laadinnassa, koska valmiita materiaaleja on vähän tai ei lainkaan tarjolla.

Eräs näkökulma englanninkieliseen yo-tutkintoon on englannin A-oppimäärän yo-tutkinnon arviointi. Jos englanninkieliseen lukiokoulutukseen osallistuneet kokelaat suorittavat A-oppimäärän mukaisen yo-kokeen englannin kielessä, tämä voi vaikuttaa kaikkien kokeeseen osallistuvien arvosanojen jakautumiseen. Kokeeseen voisi osallistua nykyistä enemmän englantia äidinkielenään puhuvia, joilla on paremmat edellytykset menestyä kokeessa kuin englantia vieraana kielenä opiskelleilla.

Kokeiden laatijoiden tulisi A-englannin koetta laatiessa pitää tavoitteena englanninkielistä koetta, koska kyseessä on A-kieli. Tällä hetkellä vieraiden kielten kokeet sisältävät paljon suomea. Muiden vieraiden kielten ohjeet tulisi antaa sekä suomeksi/ruotsiksi että englanniksi. Samoin kuin vastausmahdollisuus tulisi antaa englanniksi suomen tai ruotsin sijaan.

On myös todettava, että englanninkielinen ylioppilastutkinto ja siihen johtava lukiokoulutus parantaa varsin rajatun ryhmän asemaa ja sivistyksellisiä oikeuksia. Se rajaa ulkopuolelle paljon oppijoita, joilla ei ole kielellisiä valmiuksia suoriutua lukio-opinnoista suomeksi, ruotsiksi eikä englanniksi. Yhdenvertaisuuden näkökulmasta onkin tärkeää mahdollistaa riittävä kielellinen ja myös muu tuki suomen- ja ruotsinkielisessä lukiokoulutuksessa niille, joilla on haasteita opetuskielen hallinnan kanssa.

Opetuksenjärjestäjän kielitaidon arviointiin on syytä panostaa, jotta opiskelijaa voidaan ohjata parhaaseen vaihtoehtoon: valmistavaan opetukseen, englannin-, suomen- tai ruotsinkielisiin lukio-opintoihin.

Taito- ja taideaineiden ylioppilaskoe

On kannatettavaa lisätä hallituksen ehdotuksen mukaisesti ylioppilastutkinnon suoritettaviin kokeisiin taito- ja taideaineiden koe, johon liittyisi valmistava näyttö. Valmistavat näytöt tarkoittaisivat taiteellisia ja taidollisia näyttöjä, jotka liittyisivät taito- ja taideaineiden kokeisiin. Valmistavat näytöt suoritettaisiin ennen varsinaista koetta. Hallituksen esityksessä todetaan, että taito- ja taideaineiden kokeen suoritustavan kehittämisen lähtökohtana olisivat nykymuotoiset lukiodiplomit. Taito- ja taideaineiden ylioppilaskokeen ja ennen sitä suoritettavan valmistavan näytön kehittämisessä tulee huomioida taito- ja taideaineiden luonteelle ominainen sekä taiteellinen ja taidollinen että teoreettinen prosessinomainen työskentely.

Lukiokoulutuksen oppimääriin voi sisältyä lukiodiplomeja koulutuksen järjestäjän päättämällä tavalla. Lukiodiplomit perustuvat kahden opintopisteen laajuisiin koulutuksen järjestäjän tarjoamiin valinnaisiin opintoihin, joilla taataan opiskelijan mahdollisuus osoittaa erityistä osaamistaan ja harrastuneisuuttaan pitkäkestoisen näytön avulla. Hallituksen esittämässä taito- ja taideaineiden ylioppilaskokeessa tätä valinnaista opintoa ei edellytetä opetuksen järjestäjän tarjottavaksi. Lukiodiplomeille ominainen pitkäkestoinen taiteellisen ja taidollisen prosessin omaksuminen tulee varmistaa ylioppilaskoetta ja valmistavaa näyttöä edeltävänä opintojaksona,

jonka laajuus on vähintään yksi (1) opintopiste mutta mieluummin kaksi (2) opintopistettä, joka vastaisi laajuudeltaan nykyistä lukiodiplomiopintojaksoa.

Taito- ja taideaineiden ylioppilaskoe olisi mahdollista suorittaa musiikissa, kuvataiteessa ja liikunnassa. Musiikin, kuvataiteen ja liikunnan ylioppilaskokeelle tulisi uudistuksen seurauksena selkeä asema osana ylioppilastutkintoa ja valtakunnallista yhteismitallista arviointia. Näin korkeakoulut voisivat jatkossa ottaa nykyistä paremmin huomioon näiden kolmen oppiaineen osaamisen opiskelijavalinnoissa.

Uudistus ei saa heikentää kotitalouden, käsityön, median, tanssin ja teatterin asemaa lukioskoulutuksessa. Uudistus asettaa jatko-opintoihin hakeutumisessa eriarvoiseen asemaan opiskelijat, joilla on hankittuna esimerkiksi erityislukioista, painotetun opetuksen myötä tai muuten harrastuneisuutensa kautta vahvaa osaamista lukio-opintojen aikana muista taito- ja taideaineista, joista ei voi suorittaa ylioppilaskoetta ja valmistavaa näyttöä. Opetuksen järjestäjien välistä yhteistyötä ja verkko-opetustarjontaa tulee kehittää, jotta opiskelijoiden osallistuminen taito- ja taideaineiden ylioppilaskokeeseen on yhdenvertaista.

Hallituksen esityksessä ei tehdä arviointia mahdollisen uudistuksen vaikutuksista muihin taito- ja taideaineisiin ja kokonaisuudessaan ylioppilastutkintoon. Esimerkiksi hallituksen esittämän nykyisen lukiodiplomin suorittamisen lakkaamisella musiikissa, kuvataiteessa ja liikunnassa voi olla ennakoimattomia vaikutuksia näiden ylioppilaskokeiden ja muiden taito- ja taideaineiden lukiodiplomien suorituspäätyyn ja sitä kautta vaikutuksia opetuksen järjestäjille koituviin kustannuksiin. Taito- ja taideaineiden lisäämisellä ylioppilaskokeeksi voi olla vaikutuksia myös opiskelijoiden hyvinvointiin mahdollisen suorituskeskeisyyden lisääntyessä.

Hallituksen esityksen mukainen kahdesti vuodessa toteutettava tutkintopäivä ja koepäivää edeltävä valmistava näyttö ja alustava arviointi lisäävät valvojahresurssitarvetta yhden uuden koepäivän kustannuksien verran. Koulutuksen järjestäjä kiinnittää useammaksi viikoksi soveltuvat tilat ylioppilaskokeiden järjestämiseen sekä varmistamaan tilojen soveltuvuuden ylioppilaskokeille. Tällä on vaikutuksia kustannuksiin. Taito- ja taideaineiden ylioppilaskokeen järjestäminen vaatii koulutuksen järjestäjältä myös lisäresurssia täydennyskoulutukseen.

Hallituksen esityksessä todetaan, että musiikin, kuvataiteen ja liikunnan nykyisten lukiodiplomien lakkauttaminen vapauttaisi resurssia taito- ja taideaineiden ylioppilaskokeen ja sitä edeltävän valmistavan näytön järjestämiseen. Jos ennen ylioppilaskoetta ja sitä valmistavaa näyttöä opetuksen järjestäjä haluaa tarjota opintojakson, jolla vahvistetaan opiskelijan valmiuksia pitkäjänteiseen taiteelliseen, taidolliseen ja tiedolliseen työskentelyprosessiin, opetuksen järjestäjän kokonaiskustannukset pysyisivät opetuksen kannalta samantasoisina kuin tällä hetkellä.

Kaiken kaikkiaan lukiolain tulevissa muutoksissa on huolehdittava, että nyt esitetyistä muutoksista syntyvät kustannukset katetaan koulutuksen järjestäjille täysimääräisesti.